

Ferge Sándor: **Az állam feladatairól az „informatikával” kapcsolatban.**

A címben – szándékosan – idézőjelben szerepel az a hívó szó, amely egyesek szemében vörös posztó, a legnagyobb szemfényvesztés szinonimája, mások szemében maga a jövő, a reform egyik igazi kihívása.

Valószínűleg nem túlzás a területnek még ennyire szélsőséges megítélése sem, de talán éppen ezért nehéz bárkinek akár csak az objektivitás látszatát is keltetni. Ennek ellenére megpróbáljuk röviden összefoglalni azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyek a kormányzati reform kapcsán – véleményünk szerint – a legsürgetőbb döntéseket, intézkedéseket igénylik.

1. **Az *információs társadalom***

Elnevezésében sem azonos a címben szereplő szóval. Sokan össze is keverik, pedig az egyik alapvetően technológiai, technikai, a másik – mint az elnevezése is mutatja – társadalmi (!) kérdés. Ez bizonyosan nem túlzás, még akkor sem, ha tudjuk mi ebből a szempontból „elfogultak” vagyunk. Több szerző megfogalmazta az utóbbi 15-20 évben világszerte azt a véleményét, hogy az információs és kommunikációs technológiák olyan mértékben változtatják meg a világot, amely miatt előbb-utóbb valóságos korszakváltásról kell beszelnünk. Mi a magunk részéről sok-sok bizonyítékát látjuk a korszakváltást jelentő folyamatnak. Az elfogultság pedig csak erős meggyőződés abban, hogy az említett ***korszakváltás sokkal inkább a jelen, mint a jövő.***

E pillanatban annyi figyelmet mindenképp érdemes fordítani erre a kérdésre, hogy megértsük: ***az információs társadalom fejlesztése MÁΣ POLITIKÁT kíván, mint a piacgazdaság fejlesztése.*** Ennek legfőbb oka, hogy az információs társadalom sok-sok jósága nem kezelhető hatékonyan a „hagyományos” piaci módszerekkel, modellekkel. Csak néhány kiragadott, de különösen fontos példa: szélessávú infrastruktúra, nyílt és szabad forráskódú programok, digitalizált javak (könyv, kép, zene, adatbázisok).

Azt gondoljuk, hogy ***az államnak*** – ha úgy tetszik csak egyetlen – ***feladata van az információs társadalom fejlesztés vonatkozásában: az alapfeltételek megteremtése. Ez egyrészt a fizikai alapokat (pl. szélessávú közmű) részben a közösségi modellek „megszervezését” jelenti.*** Társadalmasítást és nem államosítást!

2. **Az *információs társadalom helyzete* a gyakorlatban**

Az előző pontban megfogalmazott alapvető szemléletváltáshoz és fejlesztéspolitikai irányváltás – a kétségtelenül létező kockázatok miatt – nagyon erős meggyőződést és széles társadalmi konszenzust igényel.

Ma lényegében mindkettő hiányzik. Ugyanakkor mégis sokan érzékelik úgy, hogy „valami mégis csak van a dologban”, ezért hosszú ideje felemás helyzet áll fenn. Viszonylag nagy erőforrásokat biztosítunk közösségi forrásokból is, úgymond az információs társadalom fejlesztésére, melyeket a gyakorlatban igen kis hatékonysággal, és gyakorlatilag a piacgazdaság fejlődésére fordítunk. A tapasztalható „piaci kudarc” oka elsősorban az a hatalmas információs (tudás) különbség, amely a piac szállítói és a felhasználói oldal közt fennáll. (Ez a különbség teszi lehetővé a piac egyik oldalának túlzott érdekérvényesítését, amin sajnos az IHM sem tudott működése során lényegesen változtatni.)

Ez a megállapítás nem elsősorban a technológiai piacra vonatkozik. A számítógépek és infokommunikációs berendezések terén nagyon jó a helyzet. Valóban egyre több,

egyre jobb, egyre nagyobb teljesítményű, egyre jobb minőségű eszköz áll rendelkezésünkre lényegében folyamatosan csökkenő áron. ***A rossz helyzet az információs és kommunikációs technológiák (IKT) „társadalmi méretű alkalmazása” terén áll fenn***, részben a ***szoftverek és egyéb digitális javak*** terén, részben ***a folyamatok átalakítása és informatizálása (BPR)*** vonatkozásában.

3. ***Az állam lehetőségei***

Néhány távol-keleti ország (pl. Japán, Szingapúr) állami szinten döntött az információs társadalom fejlesztéséről. (Elgondolkodtató, hogy ilyen alapvető döntés meghozatalát mennyire befolyásolták a keleti kultúrában hagyományosan erős közösségi értékek, amelyek – úgy tűnik – az információs társadalomban nagy jelentőséggel bírnak.) Mindenképpen indokolt azonban az állam feladatainak kettéválasztása. Visszaülva a bevezető mondataira: ***informatikai fejlesztésre*** és ***információs társadalom fejlesztésre***.

Az első területen véleményünk szerint az államnak ugyanolyan feladatai vannak, mint bármely vállalatnak, intézménynek: ***korszerűsítienie kell belső folyamatait és szolgáltatásait***. Méghozzá alapvetően az IKT-ra építve!

A második területen a „hagyományos” fejlesztési programok mellett újszerű fejlesztési projekteket kellene indítania. ***Az infrastruktúra fejlesztés mellett elő kell segítenie új típusú közösségi modellek kifejlődését*** (ASP modell, szabad szoftver, wiki stb.).

Minden beavatkozás csak üzleti, gazdaságossági racionalitás alapján történhet. Míg az első területen a piaci modell érvényesülése kívánatos (ennek érdekében mind a belső folyamatokat, mind a szolgáltatásokat illetően az intézmények saját felelősségét kell hangsúlyozni). A második területen azonban mind a piaci kudarcok kiküszöbölése, mint az össztársadalmi ráfordítások minimalizálása érdekében közösségi modellek előtérbe helyezésével, erősen támaszkodva a civil szektorra – az információs társadalom fejlesztésében élen járó országok példája alapján – az állam jelentős eredményeket érhet el.

4. ***Ami a Kormány programban látható***

A kormányprogram (május 30-i változata) az információs társadalom kifejezést két helyen is tartalmazza, de mindkét esetben informatika értelemben. Ugyanakkor nem lehetünk igazságtalanok: a dokumentum több helyen megemlíti az internetet, mint kihasználható lehetőséget a nyilvánosság biztosításában, információk, adatok, szolgáltatások elérhető tételében. Azt azonban nem lehet állítani, hogy az óhajtott irányváltás bekövetkezett volna.

A Kormányprogram összességében sem tükröz kiforrott információs társadalom képet. Az infrastruktúrára vonatkozóan egy helyen az olvasható, hogy „kiépítettük”, másutt mint fejlesztendő terület. A valóság az, hogy ***Magyarország nem rendelkezik korszerű országos vezetékes távközlési hálózattal*** és az a mondat, amely szerint „Megteremtjük annak feltételeit, hogy 2010-ig minden településen elérhető áron hozzáférhető legyen a szélessávú internet” sem jelenti azt, hogy ennek kiépítésére kormányzati szándék volna.

Ezzel szemben benne maradt a „Közháló” program, amely a jelenlegi formájában nagyon rossz hatékonyságú, de a program szövege még csak arra sem utal, hogy megújított formában folytatódna a program.

Mint ahogyan benne maradtak a szövegben azok az „aknák”, amelyek a jó érdekérvényesítő képességű piaci szereplők érdekeit szolgálják a valódi információs társadalmi megoldással szemben:

„...oktatás területén továbbra is biztosítjuk a felnövekvő generációk számára azokat a szoftvereket...”;

„...ösztönözzük azokat a gazdasági szervezeteket, amelyek széles sávú interneten tartalomszolgáltatásra vállalkoznak...”;

„...kedvező feltételeket biztosítunk az üzleti célú digitális tartalmak előállítására és forgalmazására vállalkozó gazdasági szervezetek számára...”;

„...elősegítjük az elektronikus tananyagok egységes magyar és európai piacának kialakulását...”;

„...a kereskedelmi és üzleti szolgáltatások gyors fejlődését ... az infokommunikációs fejlesztést elősegítő pályázható támogatásokkal ösztönözzük”;

... megannyi kérdőjel. Mint ahogy legalábbis ambivalens véleményt gerjeszt a nem teljesen laikus olvasókban a „Jövő Háza” és az „NDA” program is. Mindkettő a kérdéses társadalmi hasznosságával és az „értéket a pénzért” elv ki nem mutatott érvényesülésével.

Szerepel ugyanakkor a program több, igen biztató elem is:

„...internet lehetőségeit is kihasználva biztosítjuk a **közérdekű adatok fokozott nyilvánosságát**...”;

„...az elektronikus ügyintézésre történő áttéréssel párhuzamosan **megszüntetjük a felesleges állampolgári, vállalkozói kötelezettségeket**...”;

„...törvénykonceptióknak a világhálón való nyilvánosságra hozatalával **minden állampolgár véleményt nyilváníthat** a készülő szabályozásról...”;

„...teljessé és **ingyenesé tesszük a jogszabályok internetes megismerhetőségét**...”;

„...az elektronikus ügyintézés lehetőségének szélesítésével **felgyorsítjuk és lerövidítjük a bírósági eljárásokat**...”;

„...az interneten **hozzáférhetővé tesszük a felsőbbbíróságok határozatait**...”;

„...törekedve arra, hogy a könyvtárak, iskolák korszerű **infokommunális központokká** váljanak...”;

”Szélesíteni kell a **közérdekű adatok** interneten való – gyorsan letölthető, praktikus módon kereshető, könnyű eligazodást lehetővé tévő szerkezetben történő – **ingyenes közzétételének** hatékony szankciókkal kikényszeríthető kötelezettségét, az **elektronikus információszabadságot**.”;

Ezekon felül számos további elem kínálja még a programban az **„információs társadalmi” megoldást**: pl. kistérségi szolgáltató központok, támogatási rendszerek (nyilvántartása, könyvelése), chipkártyára épülő szolgáltatások.

Nem látszik azonban sem a programban, sem a kormányzati struktúrában, hogy a biztató programelemek koordinációjában, a megvalósításuk fentebb említett feltételeinek biztosításában, a további lehetséges „információs társadalmi” megoldások kimunkálásában, megvalósításuk koordinációjában, irányításában – azaz az információs társadalom fejlesztésében – a kormányzat bármilyen felelősséget kívánna vállalni.

Magunk részéről, teljes meggyőződéssel azt gondoljuk, hogy **Magyarország nagy lehetősége a felemelkedésre**, ha versenytársainál előbb (vagy legalább velük egyidőben) intenzíven és **társadalmi méretekben tér át az információs társadalmi fejlődés pályájára**. Talán még nem késő meghozni ezt a döntést, és megtalálni azt a

módot, és helyet a kormányzati struktúrában, ahogyan „az állam” – együttműködve a piac, a tudomány és a civil szféra képviselőivel – intenzív szerepet vállalhat a folyamat irányításában, a feltételek megteremtésében.

Tekintettel arra, hogy az „információs társadalom fejlesztés” egy új szemlélet, újfajta megoldások társadalmasítását jelenti, csak részben tekinthető hagyományos értelemben vett fejlesztésnek. Ezért csak a feladatok egy része végezhető el a fejlesztéspolitikai döntéseket előkészítő szervezetnél. A feladatok jelentős része minden bizonnyal az államreformmal foglalkozó bizottság munkájához kapcsolódik. Eddigi információink szerint ugyanis e szervezet feladata lenne az ún. „nagy rendszerek” átalakítása, ami minden bizonnyal olyan modernizációt jelent, amelynek szükségképpen támaszkodnia kell az információs és kommunikációs technológia lehetőségeire. Ez a fajta folyamatkorszerűsítésre épülő átalakítás – különösen abban az esetben, ha nem szorítkozik pusztán az állami bürokrácia racionalizálására, hanem felvállalja a **nagy elosztórendszerek modernizálását**, sőt a **társadalmi munkamegosztás rendszerének átformálását** is – nagymértékben egybeesik azzal a folyamattal, amit mi információs társadalom fejlesztésnek nevezünk. Amennyiben feltételezésünk helytálló, a Stratégiai főosztály eddigi munkája, tapasztalata és kapcsolatrendszere igen hasznos lehet a reformjavaslatokat előkészítő bizottság számára. Leginkább a közösségi modellek alkalmazásában (nyílt és szabad forráskódú szoftverek), illetve a közösségi beruházásokban (infrastruktúra, közösségi elérés) újszerű megoldásaiban, valamint a top-down és botom-up tervezési rendszerek illeszkedésével továbbá ezzel összefüggésben a feladat-alapú pénzügyi tervezéssel kapcsolatban szeretnénk felajánlani egy ütőképes kis csapat tudását és munkáját a sikeres modernizáció érdekében.